

УТИЦАЈ ЕДУКАЦИЈЕ НА ИНТЕНЗИТЕТ НАВИЈАЧКОГ НАСИЉА МЛАДЕ ПОПУЛАЦИЈЕ У СРБИЈИ¹

Проф. др Саша Милојевић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

sasa.milojevic@kra.edu.rs

Др Бојан Јанковић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

bojan.jankovic@kra.edu.rs

Проф. др Бобан Милојковић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

boban.milojkovic@kra.edu.rs

Сажетак: У раду се анализира учешће младе популације у Републици Србији у навијачким сукобима са аспекта интензитета тих сукоба, затим се истражују обележја едукације која је спроведена са младом популацијом ради превенције њиховог учешћа у насиљу навијача, да би се, на крају, анализирао утицај спроведене едукације на учешће младих у навијачким сукобима различитог интензитета. Анализе су спроведене на основу података прикупљених анонимном анкетом 3.662 средњошколца из 12 српских градова који су у сезони 2012/2013. године имали прволигашке фудбалске тимове. Прикупљени подаци анализирани су статистичком методом, и то: 1) стандардним дескриптивним техникама; 2) χ^2 -тестом независности; 3) t-тестом независних узорака; 4) једнофакторском АНОВА и 5) двофакторском АНОВА. Анализе су показале да значајан проценат младих у Србији учествује у навијачком насиљу различитог интензитета. Едукација ради превенције навијачког насиља младих није спроведена на одговарајућем нивоу, како по квантитету, тако ни по квалитету. Ипак, она утиче на то да ли средњошколци учествују у навијачким сукобима. Поред едукације, на учешће младих у навијачким сукобима и на ин-

¹ Рад је резултат истраживања на пројекту „Управљање полицијском организацијом у спречавању и сузбијању претњи безбедности у Републици Србији“, који финансира и реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду, циклус научних истраживања 2015–2019. године.

тензитет тих сукоба утичу и средина (град), те ко је едукацију спровео (наставници или полицијски службеници). Резултати анализа указују да: 1) превентивна едукација са младима има оправдања; 2) такву едукацију треба интензивирати, али не као реакцију да догађаје, већ као превентивну меру; 3) садржај и методiku извођења едукације треба прилагодити популацији којој је намењена.

Кључне речи: навијачко насиље, едукација, млада популација, Србија.

Увод

Приметна је тенденција да у навијачким сукобима све више учествују малолетници, односно да у неким случајевима они чине већину хулиганске популације. У једном од истраживања полицијски службеници који обезбеђују фудбалске утакмице изјаснили су се да у актима насиља у 94% случајева то чине лица узраста од 14 до 25 година.² Према подацима МУП-а Републике Србије типичан извршилац деликата насиља на спортским приредбама у Београду јесте старији малолетник узраста 16,23 године.³ Да су млади најзаступљенији у насиљу на фудбалским утакмицама, индиректно може указати и истраживање⁴ у коме су учествовали припадници навијачких група ФК „Црвена Звезда“, ФК „Партизан“ и ФК „Нови Пазар“, које неретко учествују у насиљу на фудбалским утакмицама. Чак 45,57% анкетираних навијача било је до 20 година старости, 38,52% навијача било је старости од 21 до 30 године, а 16,91% је било преко 30 година старости.

У новијој литератури је примећено да дотадашњи начини супротстављања хулиганизму нису дали ефекте и да се морају применити други приступи. Традиционално, у спречавању насиља на спортским приредбама значајну улогу имају полиција и службе обезбеђења из приватног сектора безбедности, међутим, порекло насиља лежи углавном изван спорта. Спорт је често место за испољавање насиља, што захтева предузимање мера социјалне превенције које дугорочно могу да смање насиље на спортским приредбама.⁵ Превентивне про-

2 Б. Јанковић, Превенција насиља на спортским приредбама, Гласник права, 1(3), 2010, стр. 138.

3 Б. Оташевић, Урбано окружење и насиље у спорту, Безбедност, 52(3), 2010, стр. 271.

4 Ж. Миленовић, Образовање у функцији сузбијања насиља навијачких група на фудбалским утакмицама, Безбедност, 54(1), 2012, стр. 14.

5 С. Вуковић, Практична искуства у превенцији насиља на спортским приредбама, Зборник Матице српске за друштвене науке, 146(1), 2014, стр. 129.

граме би требало усмеравати првенствено на младе навијаче, који још нису формиранни ни као личности, а ни као навијачи, јер је искуство европских држава, које примењују наменске едукативне програме, показало да се они не могу применити на већ формиране навијаче.⁶ Посебна пажња мора се обратити едукацији младих навијача, јер је у истраживању које је спровео Миленовић,⁷ на узорку од 374 припадника навијачких група, указано да образовање може допринети прогресивној промени захтева, интереса и норми навијачких група и промени васпитних ставова њихових припадника, у циљу супротстављања насиљу на спортским приредбама.

За разлику од истраживања које је спровео Миленовић у оквиру искључиво навијачке популације, у овом раду биће приказани резултати истраживања спроведеном међу средњошколском популацијом, у којој постоји један број младих који су чланови навијачких група. Истраживање је засновано на претпоставци да је едукација са младом популацијом о последицама навијачког насиља утицала на смањење интензитета навијачких сукоба у којима су млади учествовали. Да би се та претпоставка потврдила, истраживање је било усмерено на: (1) врсте (интензитет) навијачких сукоба у којима су млади учествовали; (2) спроведену едукацију са младом популацијом са аспекта њене учесталости, начина извођења и ефеката у смислу постигнутог нивоа едукованости и (3) утицај спроведене едукације на смањење интензитета навијачких сукоба у којима млади учествују.

Узорак и метод

Да би се дошло до података о учешћу младих у навијачком насиљу, конструисан је анкетни упитник који се састојао од 42 питања. Реализовано анкетирање било је анонимно. Подаци о учешћу младих у навијачком насиљу прикупљани су на узорку који је обухватио ученике средњих школа узраста од 14 до 19 година са територије Републике Србије. Испитаници су били из 12 градова који су имали прволигаш-

6 Б. Јанковић, С. Милојевић, Б. Милојковић, Едукација навијача и припадника полиције у циљу супротстављања фудбалском хулиганizmu. у: *Насиље у Србији – Узроци, облици, последице и друштвене реакције* – зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем, Београд: Криминалистичко-полицијска академија и Фондација Ханс Зајдел, 2014, стр. 259.

7 Миленовић, Ж., *Образовање у функцији сузбијања насиља навијачких група на фудбалским утакмицама. Безбедност*, 54(1), 2012, стр. 19.

ке фудбалске клубове у сезони 2012/2013. године, и то из по две школе које су најближе фудбалском стадиону. У школама су анкетирани ученици четири генерације, по два одељења из сваке. На основу ових критеријума анкетирано је 3.662 ученика. Ако се узме у обзир да је, по подацима Републичког завода за статистику, на почетку школске 2012/2013. године у Србији било 280.422 ученика наведеног узраста, узорак је обухватио 1,3% анализираних популације.⁸ Имајући у виду да се ради о стратификованом узорку, његова величина у потпуности репрезентује циљану популацију са нивоом поузданости од 95% и интервалом поузданости од 1,61. Дистрибуција броја испитаника и школа по градовима приказана је у табели 1.

Табела 1. Структуре узорка истраживања

Град	Бр. школа	Бр. испитаника	%
Суботица	2	319	8,7
Пећинци	1	172	4,7
Кула	2	328	9
Н. Сад	2	224	6,1
Београд	4	613	16,7
Смедерево	2	298	8,1
Крагујевац	2	290	7,9
Јагодина	2	260	7,1
Ниш	2	370	10,1
Ужице	2	331	9
Ивањица	1	138	3,8
Н. Пазар	2	319	8,7
Укупно	24	3.662	100

Узорак је обухватио 55,4% мушких испитаника. Животна доб испитаника била је од 14 до 19 година (14 година – 0,3%, 15 година – 15,5%, 16 година – 27,1%, 17 година – 27,4%, 18 година – 21,9% и 19 година – 7,6%). Због навијачког насиља привођено је 5,6% испитаника; против 3,8% полиција је поднела прекршајне, а против 3,2% и кривичне пријаве.

Прикупљени подаци обрађени су методама статистичке анализе и то: (1) процедурама које су приказале дескриптивне параметре (фреквенцију и проценат); (2) χ^2 тестом независности којим су утврђиване статистички значајне разлике између група које се пореде или утврђивана статистички значајна веза између појединих одговора; (3) t -тестом независних узорака којима су утврђиване разлике из-

⁸ Statistical Office of the Republic of Serbia, Upper Secondary Education in the Republic of Serbia, beginning of 2012/2013 School year, 2013, стр. 13.

међу група; (4) једнофакторском анализом варијансе (АНОВА) којом се утврђивала повезаност едукације и навијачког насиља код младих; (5) двофакторском анализом варијансе (АНОВА) којом је истраживан утицај едукације (први фактор) и средине (града), односно ко је едукатор (наставници или полиција) (други фактори) на навијачко насиље код младих.⁹

Резултати

Четвртина испитаника (25,3%) учествовала је у некој врсти навијачких сукоба. Дистрибуција броја испитаника који су учествовали у сукобима по градовима у којима је испитивање вршено приказана је у табели 2.

Табела 2. Преглед испитаника у односу на учешће у сукобима по градовима

Град	Навијачки сукоби			
	Није учествовао		Учествовао	
	Бр.	%	Бр.	%
Суботица	209	65,5	110	34,5
Пећинци	138	80,2	34	19,8
Кула	229	69,8	99	30,2
Н. Сад	172	76,8	52	23,2
Београд	431	70,3	182	29,7
Смедерево	237	79,5	61	20,5
Крагујевац	225	77,6	65	22,4
Јагодина	209	80,4	51	19,6
Ниш	286	77,3	84	22,7
Ужице	252	76,1	29	23,9
Ивањица	110	79,7	28	20,3
Н. Пазар	238	74,6	81	25,4
Укупно	2.736	74,7	926	25,3

Резултати χ^2 -теста независности указују да се учешће младих у навијачким сукобима статистички значајно разликује у градовима у којима је испитивање вршено ($\chi^2 (11, 3662) = 40,86, p < 0,05, V = 0,11$), при чему је разлика мала.

⁹ Опширније: Н. Милошевић, С. Милојевић, *Основи методологије безбедносних наука*, Полицијска академија, Београд, 2001.

Расподела испитаника који су учествовали по врстама (интензитету) сукоба приказана је у табели 3.

Табела 3. Преглед испитаника у односу на учешће по врстама сукобима

Врста (интензитет) сукоба	бр. испитаника	%
Вербални сукоб преко друштвених мрежа	107	11,6
Директан вербални сукоб	478	51,6
Непланирана туча на спорт. објекту	115	12,4
Непланирана туча ван спорт. објекта	130	14
Заказана туча	96	10,4
Укупно	926	100

Дистрибуција броја испитаника на основу врсте сукоба у којима су учествовали по градовима у којима је испитивање вршено приказана је у табелама 4 и 5.

Табела 4. Преглед испитаника у односу на учешће у сукобима по градовима I

Град	Врста сукоба	бр. испитаника	%
Суботица	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	14	23,3
	Директан вербални сукоб	22	36,7
	Непланирана туча на спорт. објекту	6	10
	Непланирана туча ван спорт. објекта	6	10
	Заказана туча	12	20
Пећинци	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	7	16,3
	Директан вербални сукоб	22	51,2
	Непланирана туча на спорт. објекту	6	14
	Непланирана туча ван спорт. објекта	7	16,3
	Заказана туча	1	2,3
Кула	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	12	14,1
	Директан вербални сукоб	32	37,6
	Непланирана туча на спорт. објекту	13	15,3
	Непланирана туча ван спорт. објекта	12	14,1
	Заказана туча	16	18,8
Н. Сад	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	11	17,2
	Директан вербални сукоб	23	35,9
	Непланирана туча на спорт. објекту	8	12,5
	Непланирана туча ван спорт. објекта	12	18,8
	Заказана туча	10	15,6

Београд	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	17	7,9
	Директан вербални сукоб	120	56,1
	Непланирана туча на спорт. објекту	21	9,8
	Непланирана туча ван спорт. објекта	31	14,5
	Заказана туча	25	11,7
Смедерево	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	14	23,3
	Директан вербални сукоб	25	41,7
	Непланирана туча на спорт. објекту	12	20
	Непланирана туча ван спорт. објекта	3	5
	Заказана туча	6	10

Табела 5. Преглед испитаника у односу на учешће у сукобима по градовима II

Град	Врста сукоба	бр. испитаника	%
Крагујевац	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	7	12,1
	Директан вербални сукоб	33	56,9
	Непланирана туча на спорт. објекту	10	17,2
	Непланирана туча ван спорт. објекта	7	12,1
	Заказана туча	1	1,7
Јагодина	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	2	2,9
	Директан вербални сукоб	35	51,5
	Непланирана туча на спорт. објекту	11	16,2
	Непланирана туча ван спорт. објекта	13	19,1
	Заказана туча	7	10,3
Ниш	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	8	10,3
	Директан вербални сукоб	50	64,1
	Непланирана туча на спорт. објекту	8	10,3
	Непланирана туча ван спорт. објекта	9	11,5
	Заказана туча	3	3,8
Ужице	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	3	3,6
	Директан вербални сукоб	61	72,6
	Непланирана туча на спорт. објекту	4	4,8
	Непланирана туча ван спорт. објекта	10	11,9
	Заказана туча	6	7,1
Ивањица	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	2	6,9
	Директан вербални сукоб	14	48,3
	Непланирана туча на спорт. објекту	4	13,8
	Непланирана туча ван спорт. објекта	2	6,9
	Заказана туча	7	24,1
Н. Пазар	Вербални сукоб преко друштвених мрежа	10	12
	Директан вербални сукоб	41	49,4
	Непланирана туча на спорт. објекту	12	14,5
	Непланирана туча ван спорт. објекта	18	21,7
	Заказана туча	2	2,4

Резултати χ^2 -теста независности указују да се учешће младих у различитим врстама навијачких сукоба статистички значајно разликује у градовима у којима је испитивање вршено ($\chi^2 (44, 926) = 108,23, p < 0,05, V = 0,17$), при чему је разлика средња.

Само 24,6% испитаника едуковано је о штетним последицама насиља и хулиганизма навијача на спортским приредбама. Дистрибуција броја испитаника који су едуковани о навијачком насиљу по градовима у којима је испитивање вршено приказана је у табели 6.

Табела 6. Преглед едукованих испитаника о навијачком насиљу по градовима

Град	Није		Јесте	
	бр.	%	бр.	%
Суботица	237	76,9	71	23,1
Пећинци	122	73,9	43	26,1
Кула	258	82,4	55	17,6
Н. Сад	155	72,4	59	27,6
Београд	422	70,2	179	29,8
Смедерево	191	66,6	96	33,4
Крагујевац	215	78,2	60	21,8
Јагодина	209	83,6	41	16,4
Ниш	295	81	69	19
Ужице	222	68,3	103	31,7
Ивањица	99	77,3	29	22,7
Н. Пазар	241	78,8	65	21,2
Укупно	2.666	75,4	870	24,6

Резултати χ^2 -теста независности указују да се ниво едукације младих о штетним последицама насиља и хулиганизма навијача на спортским приредбама статистички значајно разликује у градовима у којима је испитивање вршено ($\chi^2 (11, 3536) = 58,15, p < 0,05, V = 0,13$), при чему је разлика мала.

У 40,6% случајева едукацију средњошколаца о штетним последицама насиља и хулиганизма навијача на спортским приредбама реализовали су наставници, а у 59,4% случајева едукацију су извршили припадници полиције на посебно организованим предавањима у школама. Дистрибуција наставе о штетности насиља навијача између наставника и полицијских службеника по градовима приказана је у табели 7.

Табела 7. Преглед испитаника у односу на субјекта који су га едуковали

Град	Наставници		Полиција	
	бр.	%	бр.	%
Суботица	36	50,7	35	49,3
Пећинци	24	55,8	19	44,2
Кула	30	54,5	25	45,5
Н. Сад	18	30,5	41	69,5
Београд	71	39,7	108	60,3
Смедерево	31	32,3	65	67,7
Крагујевац	22	36,7	38	63,3
Јагодина	10	24,4	31	75,6
Ниш	25	36,2	44	63,8
Ужице	35	34,0	68	66
Ивањица	12	41,4	17	58,6
Н. Пазар	39	60,0	26	40
Укупно	353	40,6	517	59,6

Резултати χ^2 -теста независности указују да активности наставника и полицијских службеника на едукацији младих о штетним последицама насиља и хулиганизма навијача на спортским приредбама статистички значајно разликује у градовима у којима је испитивање вршено ($\chi^2(11, 870) = 34,30, p < 0,05, V = 0,20$), при чему је разлика мала.

Да су у потпуности упознати са проблемом навијачког насиља на утакмицама и законском регулативом која се односи на ту област сматра 21% испитаника. Да знају понешто о томе мисли 69% испитаника, а 10% њих се изјаснило да уопште није упозната са том проблематиком. Дистрибуција нивоа познавања младих о штетности насиља навијача по градовима приказана је у табели 8.

Табела 8. Упознатост испитаника са проблемом навијачког насиља

Град	У потпуности		Делимично		Нимало	
	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Суботица	75	23,8	212	67,3	28	8,9
Пећинци	27	16,1	127	75,6	14	8,3
Кула	87	27,3	198	62,1	34	10,7
Н. Сад	65	30,2	137	63,7	13	6
Београд	141	23,5	402	67,0	57	9,5
Смедерево	70	23,8	203	69,0	21	7,1
Крагујевац	49	17,4	204	72,6	28	10
Јагодина	64	25	179	69,9	13	5,1

Ниш	65	17,7	238	64,7	65	17,7
Ужице	39	11,8	243	73,4	49	14,8
Ивањица	19	14,1	101	74,8	15	11,1
Н. Пазар	51	16,3	238	76,0	24	7,7
Укупно	752	21	2.482	69	361	10

Резултати χ^2 -теста независности указују да се ниво познавања младих о штетности насиља навијача статистички значајно разликује у градовима у којима је испитивање вршено ($\chi^2(22, 3595) = 100,32, p < 0,05, V = 0,12$), при чему је разлика мала.

Не постоји статистички значајна разлика у нивоу едукованости младих о проблему навијачког насиља у зависности од тога ко је реализовао едукацију – наставници или полицијски службеници ($\chi^2(2, 862) = 1,4, p > 0,05$). С друге стране, резултати χ^2 -теста независности указују да се ниво едукованости младих о штетности насиља навијача статистички значајно разликује у зависности од тога да ли су на неки начин законски процесуирани (привођени, подношене прекршајне и кривичне пријаве) због учешћа у њему ($\chi^2(2, 3517) = 33,24, p < 0,05, V = 0,11$), при чему је разлика мала.

Да би било корисно да се упознају са проблемом навијачког насиља на утакмицама и законском регулативом која се односи на ту област сматра 57,8% испитаника. Дистрибуција ставова о корисности упознавања са проблемом навијачког насиља по градовима приказана је у табели 9.

Табела 9. Ставови испитаника о корисности едукације

Град	Корисна		Није корисна	
	бр.	%	бр.	%
Суботица	187	59,7	126	40,3
Пећинци	103	60,9	66	39,1
Кула	191	59,3	131	40,7
Н. Сад	130	60,2	86	39,8
Београд	336	56,5	259	43,5
Смедерево	180	60,8	116	39,2
Крагујевац	159	57,6	117	42,4
Јагодина	142	55,7	113	44,3
Ниш	181	50,4	178	49,6
Ужице	207	63,5	119	36,5
Ивањица	78	57,8	57	42,2
Н. Пазар	172	54,8	142	45,2
Укупно	2.066	57,8	1.510	42,2

Не постоји статистички значајна разлика у заинтересованости младих за едукацију о проблему навијачког насиља по градовима ($\chi^2(11, 3576) = 17,51, p > 0,05$). Такође, не постоји статистички значајна разлика у заинтересованости младих за едукацију о проблему навијачког насиља у зависности од тога ко је едукацију реализовао ($\chi^2(1, 855) = 0,6, p > 0,05$). Исто тако, не уочава се да постоји статистички значајна разлика у заинтересованости средњошколаца за едукацију у зависности од нивоа њихове едукованости о проблему навијачког насиља ($\chi^2(2, 3513) = 1,4, p > 0,05$).

T-тест независних узорака показао је да постоји статистички значајна разлика између испитаника који су били едуковани о проблему навијачког насиља и оних који то нису – по интензитету сукоба у којима су учествовали (табела 10). При томе та разлика је мала (ета квадрат = 0,01).

Табела 10. Разлика између испитаника који су били едуковани

Активност	N	M	SD	t (p<0,05)	df	Раз- лика M	Раз- лика SD	x	95% CI	
									Доња	Горња
									Едуковани	870
Нису едуковани	2.666	1,90	1,47	-5,91	1263	-0,33	0,06	0,01	-0,43	-0,22

T-тест независних узорака показао је да између испитаника који су били едуковани о проблему навијачког насиља од стране наставника и оних које су едуковали полицијски службеници постоји статистички значајна разлика у погледу интензитета сукоба у којима су учествовали (табела 11). При томе та разлика је мала (ета квадрат = 0,01).

Табела 11. Разлика између испитаника који су били едуковани од стране наставника и оних које су едуковали полицијски службеници

Едукатор	N	M	SD	t (p<0,05)	df	Раз- лика M	Разли- ка SD	x	95% CI	
									Доња	Горња
									Наставници	353
Пол. службе- ници	517	2,00	1,53							

Врста сукоба: 1 – Није учествовао у сукобу; 2 – Вербални сукоб преко друштвених мрежа; 3 – Директан вербални сукоб; 4 – Непланирана туча на спорт. објекту; 5 – Непланирана туча ван спорт. објекта; 6 – Заказана туча.

Једнофакторском анализом варијансе (АНОВА) истражен је утицај нивоа едукованости испитаника о проблему навијачког насиља на утакмицама и законском регулативом која се односи на ту област на интензитет навијачког сукобљавања у које се укључују. Испитаници су по нивоу едукованости подељени у три групе и међу њима је утврђена статистички значајна разлика у интензитету сукоба у којима су учествовали која је средња (ета квадрат = 0,06) (табела 12).

Табела 12. Нивои едукованости испитаника

Ниво едуко- ваности	N	M	SD	Min.	Max.	F (p < 0,05)	df	x
Делимично узнати	2.482	1,52	1,12	1	6			
У пот- пуности узнати	752	2,21	1,66	1	6			

Врста сукоба: 1 – Није учествовао у сукобу; 2 – Вербални сукоб преко друштвених мрежа; 3 – Директан вербални сукоб; 4 – Непланирана туча на спорт. објекту; 5 – Непланирана туча ван спорт. објекта; 6 – Заказана туча.

Резултати Такијевог (Tukey) HSD теста указују да између свих разматраних група (по нивоу едукованости) постоји статистички значајна разлика у интензитету навијачких сукоба у којима су учествовали.

Двофакторском анализом варијансе различитих група истражен је утицај спроведене едукације о проблему навијачког насиља (први

фактор) и града где је она спроведена (други фактор – просторна дистрибуција) на интензитет навијачких сукоба у којима су испитаници учествовали (табела 13). Утврђен је статистички значајан главни утицај спроведене едукације (утицај је мали).¹⁰ Статистички значајан главни утицај утврђен је и за град где је едукација спроведена (утицај је такође мали). Утицај интеракције између спроведене едукације и града где је она спроведена био је статистички значајан у вези са интензитетом навијачких сукоба у којима су испитаници учествовали, при чему је тај утицај мали. Накнадна поређења помоћу Такијевог HSD теста показују да се разматрани градови међусобно значајно разликују.

Табела 13. Утицај спроведене едукације о проблему навијачког насиља и града где је она спроведена

Град	M	SD	Такијев HSD тест	Главни утицај града	Главни утицај едукације	Утицај интеракције
Суботица	1,5	1,23	Београд	F(11, 3512) = 5,08 P = 0,00 x	F(1, 3512) = 43,02 p = 0,00 x	F(11, 3512) = 2,44 p = 0,00 x
Пећинци	1,61	1,17	-			
Кула	1,73	1,44	-			
Н. Сад	1,81	1,48	-			
Београд	1,93	1,44	Суботица			
			Смедерево			
			Крагујевац			
			Ниш			
			Ужице			
Н. Пазар						
Смедерево	1,47	1,1	Београд			
Крагујевац	1,45	1,01	Београд			
Јагодина	1,66	2,24	-			
Ниш	1,67	1,18	Београд			
Ужице	1,62	1,18	Београд			
Ивањица	1,62	1,34	-			
Н. Пазар	1,64	1,21	Београд			

Двофакторском анализом варијансе различитих група истражен је и утицај врсте едукатора (наставници или полицијски службеници – први фактор) и града где је она спроведена (други фактор – просторна дистрибуција) на интензитет навијачких сукоба у којима су испитаници учествовали (табела 14). Утврђен је статистички значајан главни утицај врсте едукатора, а утицај је мали. Статистички значајан главни утицај утврђен је и за град где је едукација спроведена, а утицај је та-

10 Опширније: J. Cohen, *Statistical power analysis for the behavioral sciences*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey, 1988.

кође мали. Утицај интеракције између врсте едукатора и града где је она спроведена био је статистички значајан у вези са интензитетом навијачким сукобима у којима су испитаници учествовали, при чему је тај утицај мали. Накнадна поређења помоћу Такијевог HSD теста показују да се разматрани градови међусобно значајно разликују.

Табела 14. Утицај врсте едукатора и града где је она спроведена

Град	M	SD	Такијев HSD тест	Главни утицај града	Главни утицај едукатора	Утицај интеракције
Суботица	2,23	1,69	Пећинци Кула Смедерево Крагујевац Јагодина Ужице Ивањица	F(11, 846) = 5,08 p = 0,20 ξ ² = 0,03	F(1, 846) = 5,85 p = 0,00 ξ ² = 0,01	F(11, 846) = 0,76 p = 0,00 ξ ² = 0,01
Н. Сад	2,39	1,75				
Београд	2,71	1,57				
Ниш	2,03	0,90				
Н. Пазар	2,14	1,54				
Пећинци	1,79	1,26	Суботица Н. Сад Београд Ниш Н. Пазар Ужице Ивањица			
Кула	1,82	1,60				
Смедерево	1,83	1,26				
Крагујевац	1,78	1,37				
Јагодина	1,84	1,67				
Ужице	1,41	1,18	Суботица Н. Сад Београд Ниш Н. Пазар Пећинци Кула Смедерево Крагујевац Јагодина			
Ивањица	1,39	1,61				

Дискусија

Значајан проценат младих (око четвртине) учествује у навијачким сукобима (табела 2). При томе, постоји статистички значајна разлика између градова у којима је вршено испитивање. Чини се да је проценат већи тамо где делују насилне организоване навијачке групе (Београд, Суботица, Нови Пазар и сл.).

На срећу, највећи број навијачких сукоба међу младима (кумулативно 63,17%) остаје на нивоу вербалног сукоба (табела 3). Ипак, знатан проценат младих учествује и у физичким обрачунима навијача, при чему није занемарљив проценат оних који умишљајно учествују у унапред организованом физичком сукобљавању навијача (нешто више од 10%). При томе, постоји статистички значајна разлика између градова у којима је вршено испитивање (табеле 4 и 5). Чини се да физичких обрачуна навијача у којима учествују испитаници има више у градовима у којима је ниво репресивних мера на сузбијању навијачког насиља мањи. Тамо где се организују јака полицијска обезбеђења током утакмица (Београд, Нови Пазар, Суботица и др.) мање је учешће испитиване популације у физичким обрачунима навијача.

Резултати спроведених анализа указују да едукација спроведена међу младима утиче на то да ли испитаници учествују у навијачким сукобима и, што је још важније, утиче да не учествују у тежим облицима навијачких сукоба (табела 10). Наиме, већи број младих који нису едуковани су учествовали у навијачким сукобима и они чешће улазе у физичке обрачуне, поготову оне који имају елеменат умишљаја – заказане туче навијача. Утицај едукације је средњи, што у статистичком смислу није занемарљиво.

На учешће младих у навијачким сукобима различитог интензитета, поред спроведене едукације, утиче и средина, односно социјално окружење у којем живе (табела 13). За разлику од едукације која има позитиван ефекат, средина (град) има негативан. Учесталост и интензитет навијачких сукоба у којима млади учествују већи су у градовима где је навијачко насиље израженије и где је интензивније деловање насилних навијачких група. Такође, утицај интеракције између едукације и средине (града) на учешће младих у навијачким сукобима различитог интензитета може се тумачити начином организације едукације. Наиме, едукација са младима о навијачком насиљу најчешће се

организује, не као превенција, већ као реакција на ескалацију насиља навијача у некој средини.

С друге стране, анализе указују и на то да испитаници који имају више знања о проблему навијачког насиља чешће и интензивније учествују у сукобима. Иако се тај резултат чини контрадикторним са претходним налазима, он се може објаснити тиме да они испитаници који интензивније учествују у навијачким сукобима су чешће у проблему за законима и органима који их спроводе због навијачког насиља, па су и више упознати са њим и законском регулативом. Ту претпоставку потврђују и резултати χ^2 -теста по којима проблематику навијачког насиља боље познају испитаници који су на неки начин законски процесуирани (привођени, подношене прекршајне и кривичне пријаве).

Имајући у виду озбиљност проблема насиља на спортским приредбама, који је у појединим случајевима имао озбиљног утицаја на друштво у целини, може се рећи да је едукацији младих о овом проблему посвећено мало пажње. Мање од четвртине испитаника било је на едукацији о том проблему (табела 6). При томе, постоји статистички значајна разлика међу градовима у интензитету спроведене едукације. Чини се да постоји повезаност између интензитета едукације и учешћа младих у навијачким сукобима и то на два начина. Прво, изгледа да постоји обрнута пропорционалност – где је интензитет едукације већи, млади мање учествују у навијачким сукобима и обрнуто. Друго, изгледа да се интензитет едукације повећава са повећањем нивоа навијачких сукоба у некој средини.

Едукацију младих о штетности насиља навијача на спортским приредбама чешће су спроводили полицијски службеници (табела 7). При томе, постоји статистички значајна разлика у подели реализације едукације између наставника и полицијских службеника по градовима. Чини се да се полицијски службеници више ангажују у оним градовима где је безбедносна проблематика мања, односно где је лакше одвојити полицијске службенике од редовних активности.

На основу резултата анализа чини се да едукација коју су спроводили наставници по школама има више ефекта на снижавање интензитета навијачких сукоба у којима учествују млади (табела 11). То је можда последица боље методичке припремљености наставника који више познају методе спровођења наставе. Интересантно је да и резултати двофакторске АНОВА указују да постоји утицај интеракције између тога ко је едукатор и града где се едукација реализовала (та-

бела 14). И то се може тумачити различитом методском и стручном припремљеношћу наставника из различитих градова која вероватно произилази из различите актуелности проблема навијачког насиља, у различитим срединама.

Највећи број испитаника сматра да је делимично упознато са проблемом навијачког насиља на утакмицама и законском регулативом (табела 8). То указује да едукације младих о проблему навијачког насиља није било довољно и да постоји потреба да се такав вид превенције спроводи још интензивније. Разлика у нивоу едукације по градовима може се тумачити интеракцијом између интензитета едукације и нивоа навијачког насиља, јер оба фактора утичу на ниво образованости. Ниво знања које су млади усвојили о проблему навијачког насиља на утакмицама и законској регулативи која се односи на ту област не зависи од тога ко је едукацију извео – наставници или полицијски службеници.

Код младе популације постоји заинтересованост за едукацију о проблему навијачког насиља (табела 9). Она је, у статистичком смислу, уједначена по градовима где је испитивање вршено. Заинтересованост младих за едукацију не зависи од тога ко је спроводи – наставници или полицијски службеници, нити од тога колико о том проблему већ знају. То указује да садржај и методика извођења едукације није прилагођена слушаоцима и не успева да повећа заинтересованост испитаника за материју. Охрабрује резултат да, иако има методичких и садржајних потешкоћа, заинтересованост ипак постоји, што говори и о свести младих о значајном друштвеном проблему и њиховој жељи да, упознавањем са узроцима и последицама навијачког насиља, дају допринос у решавању тог проблема.

Изражену свест младих о значају образовних програма у оквиру превентивних мера у школама за супротстављање насилничком понашању, индиректно потврђују и резултати истраживања у САД.¹¹ Такође, „фан-пројекти“ у Немачкој који између осталог имају и образовну подактивност (радионице у школама са младим навијачима), допринели су да се навијачи и њихова удружења схвате као шанса и неискоришћена снага, а не искључиво као безбедносни и друштвени проблем.¹²

11 Booren et al., Examining Perceptions of School Safety Strategies, School Climate, and Violence, Youth Violence and Juvenile Justice, 9 (2), 2011, стр. 171.

12 M. Gabriel, Die Fanprojekte, Kriminallistik, 66(4), 2012, стр. 228.

Закључак

Навијачко насиље представља значајан друштвени проблем. Учешће младе популације у њему није занемарљиво, па је неопходно предузимати мере како би се оно сузбило и младе генерације усмериле на пут који нема везе хулиганизмом. Једна од мера на том путу је едукација. Она, поред осталих фактора, има утицаја на смањење интензитета навијачког насиља међу младима. Едукације о проблему навијачког насиља нема у довољној мери, а и кад је спроведена она, не остварује жељени ефекат. Едукација младих о проблему насиља на спортским приредбама није на довољном нивоу из више разлога: (1) организује се као реакција на насилничке навијачке догађаје, а не као превентивна мера; (2) садржај едукације није прилагођен узрасту којем је намењена и (3) методика њеног извођења није адекватна и не успева да заинтересује циљану популацију да се више интересује за начине решавања проблема навијачког насиља.

Тежња да искључиво полицијски службеници изводе едукацију о проблему навијачког насиља није се показала као добра. У едукацију младих морају се укључити наставници. Међутим, и наставнике треба лиценцирати за извођење такве врсте едукације, у методском, а нарочито у стручном смислу. При томе, едукација, као превентивна мера сузбијања навијачког насиља међу младом популацијом, мора бити континуиран процес, а не последица инцидентних ситуација на спортским бориштима. Такође, интензитет едукације мора бити у усклађена са потребама средине (града) у којој се изводи, и то у смислу директне пропорционалности, јер је показано да навијачко насиље у граду рефлектује на учешће младих у њему.

На крају, јасно је да едукација младе популације позитивно утиче на смањење интензитета навијачког насиља. Да би се тај утицај повећао, садржај и методика едукације се морају мењати и прилагођавати, с једне стране, потреби да се навијачко насиље сузбије, а с друге стране, могућностима циљане популације. Јасни садржаји превентивне едукације, као и стандардизована методика нису јасно одређени. Такође, недостају наставни материјали који би пратили такву врсту едукације. У овом истраживању указано је да едукација позитивно утиче на смањење навијачког насиља, а како ту едукацију извести, шта она треба да садржи, како да циљана популација најефикасније прихвати

садржаје едукације и друго, вероватно су питања на која треба одговорити наредним истраживањима.

ЛИТЕРАТУРА

1. Cohen, J., *Statistical power analysis for the behavioral sciences*, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1988.
2. Booren, M. L., Handy, D. J., Power, T. G., *Examining Perceptions of School Safety Strategies, School Climate, and Violence. Youth Violence and Juvenile Justice*, 9 (2), 2011, стр. 171–187.
3. Gabriel, M., *Die Fanprojekte, Kriminalistik*, 66(4), 2012, стр. 227–230.
4. Јанковић, Б., Превенција насиља на спортским приредбама, *Гласник права*, 1(3), 2010, 129–154.
5. Јанковић, Б., Милојевић, С., Милојковић, Б., Едукација навијача и припадника полиције у циљу супротстављања фудбалском хулиганizmu, у: *Насиље у Србији – Узроци, облици, последице и друштвене реакције – зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем, Криминалистичко-полицијска академија и Фондација Ханс Зајдел*, Београд, 2014, 256–265.
6. Миленовић, Ж., *Образовање у функцији сузбијања насиља на навијачких група на фудбалским утакмицама. Безбедност*, 54(1), 2012, 7–23.
7. Милошевић, Н., и Милојевић, С., *Основи методологије безбедносних наука*, Полицијска академија, Београд, 2001.
8. Оташевић, Б., *Урбано окружење и насиље у спорту, Безбедност*, 52(3), 2010, 267–281.
9. *Statistical Office of the Republic of Serbia, Upper Secondary Education in the Republic of Serbia, beginning of 2012/2013 School year*, 2013.
10. Вуковић, С., *Практична искуства у превенцији насиља на спортским приредбама. Зборник Матице српске за друштвене науке*, 146(1), 2014, 129–139.

INFLUENCE OF EDUCATION ON THE INTENSITY OF HOOLIGANISM AMONG YOUNG POPULATION IN SERBIA

Sasa Milojevic, PhD

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Bojan Jankovic, PhD

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Boban Milojkovic, PhD

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Abstract: This paper analyzes the participation of young population in the Republic of Serbia in fan conflicts in terms of the intensity of these conflicts, then explores the characteristics of education conducted with the young population in order to prevent their participation in hooliganism, concluding with analysis of the impact of implemented education on the participation of young people in fan conflicts of varying intensity. Analyses were conducted based on data collected by anonymous survey of 3662 high school students from 12 Serbian cities that in season 2012/2013 had the premiere league football teams. The collected data were analyzed by statistical method, namely: 1) standard descriptive techniques; 2) χ^2 -test of independence; 3) Independent samples t-test; 4) one-factor ANOVA and 5) two-factor ANOVA. Analyses have shown that a significant percentage of young people in Serbia participate in hooliganism of varying intensity. Education in order to prevent hooliganism among young people has not been implemented at the appropriate level, both by quantity and quality. However, it does have an impact on whether high school students participate in hooliganism. In addition to education, participation of young people in hooliganism and the intensity of these conflicts are affected by the ambience (town) and the subjects who conducted education (teachers or police officers). The results of the analyses suggest: 1) preventive education with young people is justified; 2) this education should be intensified, but not as a reaction to the events, but as a preventive measure; 3) content and methodology of conducted education should be adapted to the population to which it is intended.

Keywords: hooliganism, education, young population, Serbia.